

De zegelmatrijs van de schepenbank van Gruitrode

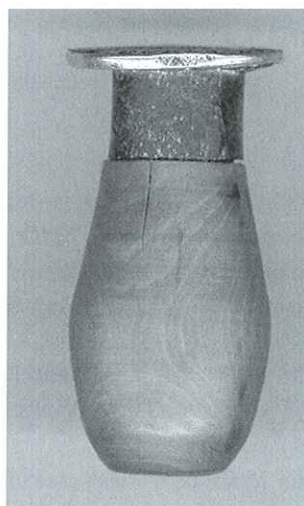
Rombout Nijssen

Hoewel er, onder meer in het Rijksarchief te Hasselt, talrijke afdrukken van Limburgse schepenbankzegels uit het Ancien Régime bewaard zijn, zijn de matrijzen van deze zegels uiterst zeldzaam. In principe bestond er van elk zegel slechts één matrijs. Na de afschaffing van de schepenbanken door de invoering van de Franse revolutionaire wetgeving in 1795-1796, kwam een aantal van deze matrijzen in het bezit van particulieren. Zo ook de matrijs van het zegel van de schepenbank van Gruitrode. Zij maakt nu deel uit van de collectie van een Limburgse verzamelaar, die zo vriendelijk is de matrijs te laten publiceren.

Omdat het wenselijk is dat zoveel mogelijk gegevens over onze oude schepenbankzegels gepubliceerd worden, gaan wij graag op zijn aanbod in. Voor de beschrijving wordt het stramen gevolgd dat R. Van Laere volgde voor de beschrijving van het zegel van Willem Petri, die eerder in dit tijdschrift werd gepubliceerd¹.

Beschrijving

De matrijs van het zegel van de schepenbank van Gruitrode is gegraveerd in een cirkelvormig bronzen plaatje, met een diameter van 30 mm. De dikte van het plaatje is niet overal gelijk. Aan de rand varieert de dikte van 1 tot 2 mm. De matrijs is bevestigd op een huls van circa 12 mm, waarin een houten handvat van circa 50 mm is vastgezet. Het hand-

Zegelmatrijs van het zegel van de schepenbank van Gruitrode.

¹ R. VAN LAERE, *Zegelmatrijs van Willem of Petri/ of Pe(e)ters uit 1567*, in: *Limburg-Het Oude Land van Loon* 78, 1999, p. 160-162.

vat sluit niet (meer) naadloos op de huls aan, wat er op wijst dat dit niet het originele handvat is. Ook de erg eenvoudige vormgeving van het handvat wijst in die richting. De huls lijkt evenmin origineel te zijn. Op de achterkant van de matrijs zijn immers nog sporen te zien van de bevestiging van een oorspronkelijker handvat, dat door de nieuwe huls vervangen werd. De bovenkant van de matrijs vertoont geen richtingaanwijzer. Mogelijk zat die op het oorspronkelijke handvat.

Zegelmatrijs van het zegel van de schepenbank van Gruitrode.

Afgietsel van het zegel van de schepenbank van Gruitrode (Rijksarchief Hasselt, *Verzameling zegelafgietsels*, nr. 886).

De matrijs toont het wapenschild van Gruitrode, dat is opgebouwd uit het wapenschild van de graven van Loon, bedekt met de letter G. De ruimten tussen het wapenschild en het randschrift zijn opgevuld met vegetale sierornamenten. Deze ornamenten zijn minder diep gegraveerd dan de rest van de afbeelding.

Het randschrift in laatgotische letters is gevat tussen twee parelcirkels, en luidt:

+ S' (dubbele x) DER (dubbele x) SCEPEN (dubbele x) VAN (dubbele x) GROVT (dubbele x) ROEDE

Het randschrift werd, evenals het wapenschild en de sierornamenten, gegraveerd. Opvallend is de ligatuur van de A en de N in VAN. De afstand tussen het kruisje, dat het begin van het randschrift aangeeft, en de letter S waarmee de tekst begint, is merklijk groter dan die tussen hetzelfde kruisje en de laatste letter van het randschrift: de eind-E van ROEDE. Dit schoonheidsfoutje, samen met het motief van de vegetale versieringen, laat toe de zegels die met deze matrijs gemaakt werden met zekerheid te identificeren.

Stilistisch kan deze zegelmatrijs in het begin van de vijftiende eeuw gesitueerd worden. Zij is het resultaat van het werk van een vakbekwame graveur.

Gebruik

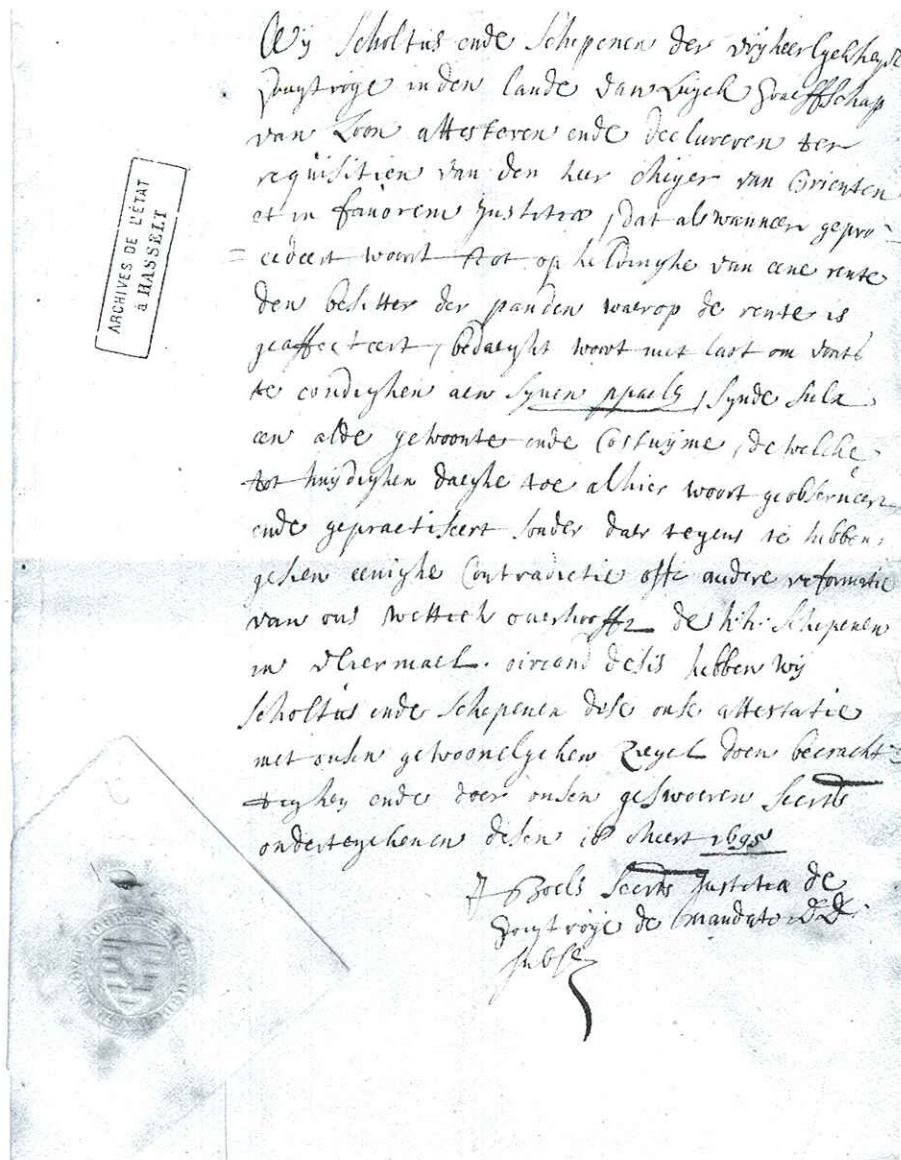
Er bleef, met name in het archief van de Balije Biesen van de Duitse Orde, een relatief groot aantal oorkonden van de schepenbank van Gruitrode bewaard. Deze oorkonden kunnen nu in het Rijksarchief te Hasselt geraadpleegd worden. De regestenlijst van de Gruitroder oorkonden in dit archief² vermeldt er 29 die voorzien zijn van het schepenbankzegel. Zij dateren uit de periode 1438-1719³. Voorts wordt er in schepenbankarchief van Gruitrode, eveneens in het Rijksarchief te Hasselt, een oorkonde van de schepenbank uit 1695 bewaard⁴. Wellicht zou nader onderzoek van het schepenbankarchief en van de archieven van andere instellingen uit de omgeving, nog meer stukken aan het licht brengen die van het zegel van de schepenbank van Gruitrode voorzien zijn.

De hier vermelde oorkondenverzameling volstaat echter om een aantal conclusies te trekken over het gebruik van de hierboven beschreven matrijs. In de eerste plaats is het zo dat al deze oorkonden met dezelfde matrijs bezegeld werden. De datum van de oudste oorkonde uit de verzameling, 4 oktober 1438, bevestigt de datering van de matrijs in het begin van de vijftiende eeuw. Zeker tot in 1609 maakte de schepenbank gebruik van bruine was om haar oorkonden te bezegelen. De oorkonde uit 1695, waarin de schout en schepenen ten behoeve van de meier van het hof van Oriënten een gewoonterechtsregel verduidelijken, is voorzien van een zegel in groene was onder papier, dat nog steeds met dezelfde matrijs is aangebracht. De oorkonde uit 1719 tenslotte, waarin een akkoord tussen de gemeente Gruitrode en de gemeente Neeroeteren is vastgelegd over het turfsteken in de heide, is voorzien van het zegel van de schepenbank van Gruitrode in rode lak, dat ook nog met dezelfde matrijs is aangebracht.

² J. GRAUWELS, *Regestenlijst der oorkonden van de Landkommanderij Oudenbiezen en onderhorige kommanderijen*, III, Brussel, 1967, p. 571-619.

³ Rijksarchief Hasselt, *Oorkonden van de Balije Biesen van de Duitse Orde*, nr. 1681 (uit 1438), 1685 (uit 1440), 1707 (uit 1526), 1733-1735, 1737, 1739-1740 (uit 1556), 1741, 1743-1744, 1747 (uit 1557), 1748, 1750 (uit 1758), 1752 (uit 1561), 1754, 1758 (uit 1562), 1759 (uit 1564), 1760-1761 (uit 1565), 1762 (uit 1566), 1763-1764 (uit 1569), 1765 (uit 1570), 1771-1772 (uit 1580), 1778 (uit 1609) en 1799 (uit 1719).

⁴ Rijksarchief Hasselt, *Oorkonde van de schepenbank van Gruitrode*.

Links: oorkonde voorzien van het zegel van de schepenbank van Gruitrode in bruine was, 16 januari 1556 (Rijksarchief Hasselt, Oorkonden van de Balije Biesen van de Duitse Orde, nr. 1733). Rechts: oorkonde voorzien van het zegel van de schepenbank van Gruitrode in groene was onder papier, 18 maart 1695 (Rijksarchief Hasselt, Oorkonde van de schepenbank van Gruitrode).

Sake van voets gebruycklich is,
 Ende sullen daer mede alle verschillen
 ende quaestien geastomien sijn
 ende goede waerhuytschap luyfden
 boiken gemeten gemeijne onder-
 handen worden en blyuen.

Ter oirconde is desen accorde in
 Duple guespedien van beyde Deylen
 gesekens, ende de originalia teghens
 maelanderen wyssenswysen worden,
 alles jedoch op genadighde approu-
 ende aggranc van beyder seijdes
 hooken Principaelen aldus gepasseert
~~zuden~~ Hieroverwonden 19. Octbr 1719.

Dit is het merck & van jaer
 van Maas
 Raep vrelloud

Claes van der prator
 Deyl Luyens als forreuer
 van Louderghet schepen
 Deyl wickel als forreuer
 Laurentius Hollandt schepen
 van boels ~~Lohene~~ als forreuer
 Dit is het merck daerfor & aan
 jan helling als borjmer
 Lijst Cithier als borjmer
 van ontfelt
 mij kribens borjmer
 van op sijn
 claud wensien
 Antoon Mosenio
 jar op ~~Maas~~
 Dit is het merck van Deylen petrus

Oorkonde voorzien van het zegel van de schepenenbank van Gruitrode in rode lak, 18 oktober 1719
 (Rijksarchief Hasselt, Oorkonden van de Balije Biesen van de Duitse Orde, nr. 1799).

Samenvattend kan gesteld worden dat de schepenen van Gruitrode zeker vanaf 1438 gebruik maakten van een gezamenlijk schepenbankzetel. In die periode werden de oorkonden van veel andere schepenbanken nog bezegeld met de persoonlijke zegels van de aanwezige schepenen. Voorts is het opmerkelijk dat de schepenbank over een periode van drie eeuwen, zeker van 1438 tot 1719, en wellicht langer, gebruik maakte van dezelfde matrijs.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt

In memoriam Camille Wijnen (1939-2003)

In memoriam Camille Wijnen (1939-2003)

Op 28 juni 2003 overleed te Hoepertingen op 64-jarige leeftijd Camille Wijnen, voorzitter van de Geschiedkundige Kring van Hoepertingen. De minzame en bescheiden Camille was bijna altijd aanwezig op onze algemene vergaderingen en congressen en toen hij na zijn pensionering als leraar meer tijd had voor historisch onderzoek, schreef hij vanaf 1989 een achttal bijdragen voor ons tijdschrift. Als auteur en als mens was het prettig om met hem samen te werken; helaas heeft een fatale ziekte die samenwerking, die we met dankbaarheid gedenken, al te vroeg en al te abrupt afgebroken.

Gedenken wij dankbaar en liefdevol

De Heer
Camille WIJNEN
echtgenoot van Mevrouw
Louisa VANMEER

*Voorzitter Geschiedkundige Kring Hoepertingen
Voorzitter Fifty-One Club Sint-Truiden
Secretaris van de Fanfare Hoop in de Toekomst Hoepertingen
Ere-voorzitter Cultuurraad Borgloon
Leraar op rust Gemeenschapsonderwijs Bilzen*

Geboren te Vechmaal, op 20 mei 1939
en thuis in de armen van zijn geliefden ontslapen,
op zaterdag 28 juni 2003,
voorzien van het Heilig Sacrament der Zieken.